

«Журавлі» на слова Богдана Лепкого є такою ж популярною, як «Заповіт» Тараса Шевченка? [Лепкий 1991, 1: 228]

Мистецька скарбниця. Послухайте пісню «Журавлі» та полонез Михала Огинського «Прощання з вітчизною». Які мотиви зближують ці твори? Які почуття викликають вони у вас? Яку б ви намалювали картину? Усно опишіть її.

Творче завдання. Напишіть есе «Історіософський образ України в ліриці Богдана Лепкого».

Література: Ільницький 1991: Ільницький М. «Найпопулярніша постать на галицькому ґрунті». – К.: Дніпро, 1991. – С. 5 – 30.; Ткачук 2010: Ткачук М. Богдан Лепкий // Українська література. Підручник для 10 класу. Профільний рівень. – К.: Освіта, 2010. – С.389 – 393.

Ткачук А.Н. Изучение лирики Богдана Лепкого в десятом классе.

В статье очерчены методика изучения лирики Богдана Лепкого в десятом классе. Предлагаются методические приемы рассмотрения темы, вовлекаются учащиеся до освещения жизни и творчества поэта, используется форма изложения материала «Устный журнал», предметные параллели, творческие задания в рубрике «Размышляйте», «Скарбниця искусства», творческие задания.

Ключевые слова: лирика, методика, форма изложения материала, устный журнал, межпредметные параллели, размышление, «Скарбниця искусства».

Рецензенти: Куца О.П., д-р філол.наук, проф. (Тернопіль)

Слоновська Ольга, к.пед.наук, проф. (Івано-Франківськ)

Наталя Швець, асп. (Тернопіль),

ББК 83.3 (4 Укр)

УДК 82.09: 821.161.2 (Гай-Головка)

Дихотомія темного і світлого в повісті Олекси Гай-Головка «Поєдинок з дияволом»

Вперше в українському літературознавстві досліджено дихотомію темного і світлого в повісті «Поєдинок з дияволом». Висвітлено біографічні передумови написання твору. Подано характерні особливості зображення позитивних та негативних героїв повісті.

Першоджерелом для написання статті стали твори О.Гай-Головка, його листи до В.Мацька.

Ключові слова: дихотомія, автор, біографічність, прозописьмо, двосвіття, інтерпретація.

Natalya Shvets. Dichotomy of dark and light in Oleksa Hay-Holovko's novella "Duel with Devil"

For the first time in Ukrainian literary criticism dichotomy of dark and light in Oleksa Hay-Holovko's novella "Duel with Devil" is investigated. Biographical background of novella creation is enlightened. Features of positive and negative characters depiction are given. The article is based on Oleksa Hay-Holovko's writings, his letters to Vitaliy Matsko.

Keywords: dichotomy, author, biographical features, prose, coexistence of two worlds, interpretation.

Творчий спадок Олексі Несторовича Гай-Головка (1910, с.Писарівка Кодимського району Одеської обл. – 2006, Канада) досі майже нічого не знаємо, маємо всього-навсього кілька публікацій, що носять, так би мовити, загальний, описовий характер [Сварог 1971; Безпечник 1984; Гуралечко 1990; Славутич 1992; Українська 2012]. В.Мацько окремі твори письменника проаналізував у монографії «Українська еміграційна проза ХХ століття» (Хм., 2009), а П.Сорока видрукував окремою книжкою «Літературно-творчий портрет Олексі Гай-Головка» [Сорока 1996].

А все ж досі постать діаспорного письменника обійдена увагою академічним літературознавством. Відтак можна сказати, що у сучасній філологічній науці творчість О.Гай-Головка – поета, літературного критика, журналіста – є мало дослідженою, його ім'я упродовж багатьох років всіляко замовчувалось. Введення в контекст сучасного літературного процесу його творів спричинить надзвичайну активність літературознавчої думки в переосмисленні багатогранної спадщини цього самотнього митця слова в різних концептуально важливих аспектах, проблемно поставлених розвитком літературознавчої науки. Мета статті полягає у розкритті поетики прози діаспорного письменника О. Гай-Головка, зацентровуючи на реалізації принципу дихотомії Божого та сатанинського у його прозописьмі. Проза еміграційного письменника, який прагнув до самоутвердження, свободи, таїть чимало невідкритих художньо-естетичних таємниць, потребує

пильного прочитання. Його прозописьмо належить до такого періоду становлення української літератури, коли право на життя виборювали різні її течії, стилі. Дитячі та шкільні роки О.Гай-Головка минули на Поділлі. У листі до В.Мацька (17.01.1998) О.Гай-Головка пише: «Народився я на Поділлі і провів своє дитинство й юнацтво серед подільської прекрасної природи. На Поділлі з дитячих років почав грішити літературною творчістю. Пізніше, мандруючи в світі, я завжди носив у своєму серці незгасні думи і згадку про незабутнє моє Поділля. Мій батько Нестор Никифорович Головка народився в селі Джулинці (Джулинка) між Гайвороном і Красносілкою, зв'язаних вузькоколійною залізницею, які належали перед революцією 1917 року до Подільської губернії. Мого батька за дуже гарний голос джулинська церковна громада послала вчитися на псаломщика до Кам'янець-Подільської духовної школи. Після закінчення цієї школи 1903 року мого батька, за браком вільного місця для псаломщика, призначили вчителем церковно-приходської школи в с.Вікнині тоді Тернівської волости (після революції 1917 р. – Тернівського району) на Поділлі. У 1904 р. мій батько одружився в с. Вікнині з Теклею, однією з п'яти дочок удови Гафії Машкевич. Після одруження йому в цім році пощастило дістати посаду псаломщика в с.Писарівці в той час Крутянської (від назви Крути) волости Балтського повіту на Поділлі. У Писарівці наша родина збільшилася на п'ять дітей, між якими я посідав середнє місце». Мальовниче Поділля вражало малого Олексу, через усе життя він проніс любов до рідного краю. «Про рідне Поділля я не забував і не забуваю ніколи, бо воно зіграло моє дитинство й юнацтво й напоїло джерельною водою любови до подільського божественного оточення, – зворушливо згадує письменник в листі до В.Мацька [Лист 1998]

Те, що відбувалось далі, вплинуло на світосприйняття майбутнього письменника, сформувало його як завзятого борця за національну ідею, за Україну. Події, що їх свідком став малий Олекса назавжди закарбувались у його пам'яті, що знайшло своє відображення у його поетичних та прозових творах. Сім'я Олекси Гай-Головка зазнала чималих поневірянь – родину Головоків нарекли «нетрудовим елементом», що позбавляло права дітей отримати середню та університетську освіту. Тому Олекса разом з

братом навчався в сільській школі. З листа В.Мацькові: «У цьому прекрасному селі народився і був моїм учителем у семиріччі відомий байкар Микита Годованець». На батька письменника, Нестора Никифоровича, полювали червоні. Місцева комуністична влада наклала на хату та майно родини великі податки, щоб змусити батька зректися духовного сану.

Важкий і суперечливий час 20-х років по-своєму переломився у вразливій і чистій душі хлопця. В юному віці письменник «зустрівся» з двосвіттям, в якому «вели двобій добро і зло, світле і темне». З одного боку, чудова природа, лагідне степове сонце і срібний спів жайворонків у небі заронили в його душу зерна живлющої любові до навколишнього світу, а з другого – присутність чужого дикого оточення з його брутальним свавіллям і беззаконням посіяли тривогу і ненависть. Ці два полярні почуття, як зізнавався поет, навіки переплелися в його душі, і він носив їх селами й містами України, а згодом і поза нею [Сорока 1996: 4, 11].

Олекса Гай-Головко закінчив агрономічну школу в Красносільці (1928), літературний факультет Ленінградського університету (1931), де стає членом Ленінградської Асоціації Пролетарських Письменників, а, повернувшись в Україну, членом Всеукраїнської Спілки Пролетарських Письменників (ВУСПП). Працював редактором у Харківському радіокомітеті (1932 – 1933), виконував обов'язки відповідального секретаря журналу «Червоний шлях» (1933 – 1934). Дебютував як поет 1931 року, тоді в Дніпропетровському літературному журналі «Зоря» надрукував поезію «Балада про Федька». А вже навесні 1934 р. тримав у руках власну збірку поезій «Штурмові балади». Протягом усього творчого життя О.Гай-Головко утверджував себе як поет і прозаїк. Відтак зауважимо, що поезія О.Гай-Головко є доповненням прози. В ліричних мініатюрах, як і в прозі, якнайкраще заявлена актуальна проблема літератури духовного змісту, де виформовується нова системи цінностей. Дихотомія світлого і темного, високого і приземленого, Божого і сатанинського оприявлена в романі «Воля без волі», повістях «Їм дзвони не дзвонили», «Поединок з дияволом» у збірці оповідань «Одчайдушні», трагедії «Скоропадський», повісті-есе «Смертельною дорогою: події нашого часу».

Повість «Поединок з дияволом», що вийшла друком у Вінніпезі 1950 року – яскравий приклад своєрідного стилю письменника. В ній якраз чітко відображено двосвіття добра і зла, світлого і темного, Божого та сатанинського. Загалом, повість є автобіографічною. У ній події розгортаються в повоєнній Німеччині, де перебуває головний герой. Твір має підзаголовок «Фільми наших днів»: все відбувається наче на екрані – сцени динамічно змінюють одна одну. Головному героєві на шляху до омріяної волі доводиться зустрітись із найжахливішими проявами совєтської влади – міфічним позатекстовим дияволом. Відтак, енкаведисти – слуги дияволу, зображені відповідно до обраних образів. Характерними для них є нелюдські вчинки проти героїв повісті – катування, приниження тощо. На противагу червоному дияволу автор повісті зображує іншу сторону дійсності. Вірні друзі, що готові ціною власного життя допомогти, віддати останнє заради друга – це є оте світле, перед чим автор схиляє голову в пошані. Втіленням світлого іноді стають малознайомі люди.

« – Я не знаю вас, але схвалюю ваш задум і благословляю вас у дорогу. Ідіть з Богом...». Добро і зло тісно переплетені у творі: «А сонце в золоті купало людей комах, вельмож і жебраків, праведників і розбишак, Божих людей і дияволів. Творець землі і неба обдарував усіх однаково й немов би не думав про прийняття чи знехтування, втілення чи потоптання Його святої ласки» [Гай-Головко 1950: 8, 124]. «Наді мною ласкаво світило золоте сонце, згущалося синє небо, і в цій синьо-золотій величі співали птахи божественні пісні Творцеві чудової землі з двоногими кровоненаситними звірами». Останнє словосполучення і є отим чітким зображенням слуг диявольських.

«Поединок з дияволом тривав далі. Треба було все зробити, щоб мені – людині, що з неймовірним зусиллям вискочила з того світу, швидше дістатися в рідне оточення і відчутти в ньому людську ласку, тепло, чого так прагнула смертельно змучена моя душа». «Це була найжахливіша ніч у моєму житті. Впродовж ночі я немов би зсох і вранці ледве підвівся з ліжка. Але коли сонце оповило мене промінням, я неначе став зцілятися. До мене поверталася сила, енергія і життєствердження» [Гай-Головко 1950: 8, 14]. «Ті мої земляки, між якими були люди з високою освітою, були великі українська патріоти міцно з'єднана визвольною ідеєю

батьківщини, яку, за їхніми поглядами, можна було здійснити лише зусиллями українців з усієї України. Тому вони жили в братерській дружбі, взаємопошані, з девізом — один за всіх і всі за одного. Між ними я відразу відчув себе, як у рідній сім'ї. Вони, знаючи про мій тернистий шлях, оточили мене таким піклуванням, що я на радощах інколи ледве стримував сльози. Ні, говорив я, варто жити на світі!» [Гай-Головко 1950: 8, 18].

«Я все передумував з початку. Поволі погодився, що часами найближчі люди коштом чужого життя можуть рятувати своє... можуть один одного продавати, душити, вбивати... і що це не почалося з мене і не на мені кінчиться... Що світ не такий уже порожній і чорний, як це здавалося мені в хвилини розпуки, а що в ньому живуть і люди і недолюдки — носії добра і зла, які змагаються між собою відтоді, як засвітилося сонце. Я навіть наперекір дійсності почав думати, що ці носії зла й добра тепер змагаються за мене. Перші хочуть мене вихопити й утоптати в землю, другі не віддають. Але що в Ялті добро поступилося перед злом, надо мною на волоску висіла сокира. Якщо Зінько викраде в готелі мої справжні документи, де в одному зазначено, що я громадянин Советчини, то за диявольською ялтинською угодою мене носії зла потягнуть у пекло, яке вони звать «родіною» [Гай-Головко 1950: 8, 54].

У такий спосіб автор моделює двосвіття добра і зла, прагнучи переконати реципієнта, що навіть серед жахів та поневірянь герой повісті, однак, зберігає в собі віру в краще, виношує любов до того, що його оточує: «Це була неділя, і цей святий день Творець обдарував небувалою погодою в Тиролі. Я видряпався на підвіконня і глянув на небо. Воно було ніжне, чисте, незаймане... Я не бачив сонця, але крізь шибку лилося стільки ясного світла, що, здавалося, воно освітлювало лише колись вимріяний, а тепер проклятий Інсбрук. Але після однієї думки, що Творець у мій судний день обдарував мене такою чудесною симфонією світла, я простив цьому згубному гірському місту. Я без радости радів: у моєму серці горів огонь, мої м'язи набухали, кличучи мене до боротьби... » [Гай-Головко 1950: 8, 78].

Отже, з мовленого вище можна зробити певні висновки. Олекса Гай-Головко інтерпретує дихотомію Божого і сатанинського, добра і зла в естетично оформленому посланні за

допомогою тих чи інших поетичних засобів, характерних для обраного жанру. Текстуальна подія на просторі роману, повісті чи есе – це насамперед подія соціально-історична, але переосмислена, перетворена, переосвітлена в її глибинній правді, пов'язана з прірвами людського єства і перекладена на іншу, зрозумілішу людині, мову. Світ Божий і сатанинський в інтенції митця – це «перетворення» зовнішнього факту в текстуальну, естетично переосмислену подію, що належать до різних жанрів, відбувається й описується різновекторно.

Прозаїк по-різному моделює проблему співвідношення гріховності, бунтарства та долі людської; все це має художні відмінності у внутрішній формі й оповідній структурі. Текстова структура має глибинний зв'язок з Біблією, дозволяє ліпше уявити закономірності шляху, пройденого літературою «розстріляного Відродження» ХХ століття.

Література: Гуралечко 1990: Гуралечко М. До 80-ліття Олекси Гай-Головка // Нові дні. – 1990. – № 7 – 8.; Сварог 1971: Сварог (Балах) Вадим. На висхідній дорозі // Нові дні. – 1971. – № 254.; Славутич 1992: Славутич Яр. Українська література в Канаді. Вибрані дослідження, статті й рецензії. – Едмонтон: Славутич, 1992. – С. 97 – 98.; Сорока 1996: Сорока П. Літературно-творчий портрет Олекси Гай-Головка. – Тернопіль, 1996.; Безпечник 1984: Безпечник І. Олекса Гай-Головка і його смертельна дорога // Нові дні. – 1984. – № 5. – С. 13 – 15.; Лист 1998: Лист Олекси Гай-Головка до Віталія Мацька від 17 січня 1998 р. зберігається в сімейному архіві В.Мацька.; Українська 2012: Українська діаспора: літературні постаті, твори, біобібліографічні відомості / Упорядк. В. А. Просалової. – Донецьк: Східний видавничий дім, 2012. – 516 с.; Гай-Головка 1950: Олекса Гай-Головка. Поєдинок з дияволом. Т.1 – 2 – Вінніпег, 1950. – 143 с.

Наталія Швець. Дихотомія темного и светлого в повести Олексы Гай-Головка «Поєдинок с дьяволом».

Впервые в украинском литературоведении исследована дихотомия темного и светлого в повести "Поєдинок с дьяволом". Освещены биографические предпосылки написания произведения. Подано характерные особенности изображения положительных и отрицательных героев повести. Первоисточником для написания статьи послужили произведения А.Гай-Головка, его письма к В.Мацько.

Ключевые слова: дихотомия, автор, биографичность, прозотекст, два мира, інтерпретація.

Рецензенти: Поплавська Н.М., д-р, філол. наук, проф. (Тернопіль)

Поляруш Н.С., к.філол. наук, доц. (Вінниця)

Федосій О.О.,(к.філол.н.)

ББК 83.3 (4 УКР)

УДК 82-312.1

Художній світ новелістики Людмили Тарнашинської

У статті розкривається художній світ новелістики Людмили Тарнашинської. Аналізуються духовні й психологічні проблеми людського характеру, наративні особливості новел; окреслюється художнє дослідження діалектики внутрішнього світу персонажів.

Ключові слова: внутрішній світ, настроєва домінанта, сучасна мала проза, психологізм.

В статье раскрывается художественный мир новелл Людмилы Тарнашинская. Анализируются духовные и психологические проблемы человеческого характера, нарративные особенности новелл; определяется художественное исследование диалектики внутреннего мира персонажей.

Ключевые слова: внутренний мир, настроения доминанта, современная малая проза, психологизм.

O. Fedosiy Artistic world of Ludmyla Tarnasgunska novels

The article reveals the artistic world novelistyky Lyudmila Tarnashynskoy. It analyzes the spiritual and psychological problems of human nature, narrative features stories; defined artistic research dialectics inner world of the characters.

Keywords: inner world, impressionable dominant, modern small prose, psychology.

У сучасній українській прозі, поряд із відсутністю сформованого художнього канону, усталених оцінок, з'являються художні тексти, позначені неповторним індивідуальним стилем, оригінальними художньо-естетичними константами, які ілюструють процес модифікації жанрової форми, її постійний